

УДК 811, 111' 31
DOI <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2022.21.1.25>

ЛІНГВІСТИЧНИЙ АСПЕКТ КОНЦЕПТУ «РОЗУМОВА ДІЯЛЬНІСТЬ»

LINGUISTIC ASPECT OF THE CONCEPT “MENTAL ACTIVITY”

Гром О.І.,
orcid.org/0000-0003-2238-2831
викладач кафедри англійської філології,
Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова

Дана стаття – представлена вивченням поняття концепту, роздумами та аналізом лінгвістичного аспекту концепту *Розумова діяльність* в англійській мові. У поданій статті аналізується лінгвістичне та лексичне наповнення концепту *Розумова діяльність*. Лінгвістичний аспект концепту *Розумова діяльність* має своє віддзеркалення та відображення в англійській мові.

У даній статті обговорюються питання когнітивних досліджень спрямованих на сфери людської діяльності та на людину в цілому. Людська свідомість, особливості та механізм усвідомлення зовнішнього світу є найскладнішими явищами природи. Також, окреслюються питання про те, як за допомогою мовних одиниць відбувається накопичення, закріплення та зберігання знань про світ. У когнітивному напрямі пробують розгадати вічні людські проблеми, як ми сприймаємо світ і як трактуємо себе у цьому світі. Велика увага присвячується у працях аналізу концептів та вивченню властивостей мовних одиниць. Когнітивна лінгвістика оперує тісним взаємозв'язком одиниць мови та символів, які вони називають, мета яких виявити зміст складних процесів свідомості. Когнітологи розглядають вираження процесів відтворення, збереження та отримання різноманітних знань у мозку людини, саме, справжніми конструкціями у свідомості людства. Тому, за допомогою, когнітивної лінгвістики досліджуються саме ці процеси пізнання у мовних формах. Мова займає центральну позицію у когнітивній лінгвістиці, як знаряддя, що відіграє провідну роль у передачі та представленні інформації. Саме мова вважається вікном у духовний та оточуючий світ людини, у її інтелект, засіб доступу до таємниць мисленневих процесів.

У даній статті докладніше та глибинніше усвідомлюємо властивості та особливості концепту *Розумова діяльність*, також взаємозв'язок їхніх складових. У цій статті концепти розглядаються, як складові концептуальної системи, які формуються у процесі пізнання світу та відображають інформацію про нього.

Ключові слова: концепт, концептосфера, розумова діяльність, когнітивна лінгвістика, лінгвістичний аспект.

This article presents studying of the term “concept”, reflections and analysis of the linguistic aspect of the concept Mental Activity in English. This article analyzes the linguistic and lexical content of the concept of Mental Activity. Linguistic aspect of the concept Mental Activity is reflected in the English language.

This article discusses the issues of cognitive pieces of research aimed at the sphere of human activity and the person as a whole. Human consciousness, features and mechanism of awareness of the external world are the most complex phenomena of nature. In addition, questions are outlined about how the use of language units is the accumulation, consolidation and storage of knowledge about the world. In the cognitive direction, they try to solve, how we perceive the world and how we treat ourselves in this world. Scientists pay so much attention to the analysis of concepts and the study of the properties of language units. Cognitive linguistics deals with the close relationship between the units of language and the symbols they name, the purpose of which is to discover the content of complex processes of consciousness. Cognitologists consider the expression of the processes of reproduction, preservation and acquisition of various knowledge in the human brain, namely, the real constructions in the minds of humanity. Therefore, with the help of cognitive linguistics, these processes of cognition in language forms are studied. Language occupies a central position in cognitive linguistics as a tool that plays a leading role in the transmission and presentation of information. Language is a window into the spiritual and surrounding world of man, his intellect, a means of access to the mysteries of thought processes.

In this article we are more fully and deeply aware of the properties and features of the concept of Mental Activity, as well as the relationship of their components. In this article, concepts are considered as components of the conceptual system, which are formed in the process of learning about the world and reflect information about it.

Key words: concept, conceptsphere, mental activity, cognitive linguistics, linguistic aspect.

Постановка проблеми. Завдяки когнітивним дослідженням у лінгвістичних працях науковців з'явилися наступні актуальні поняття, такі як “концепт” і “концептосфера”. Проблематику цих питань глибоко вивчає когнітивна лінгвістика. У когнітивній лінгвістиці мова розглядається як складова людського розуму, яка є тісно пов'язаною з мисленням, пам'яттю, сприйняттям особистості та іншими когнітивними структурами [10, с. 106]. Завдяки когнітивній лінгвістиці у контрастивних дослідженнях використовується метод концептуального аналізу. Концептуальна система є системою, яка відбиває пізнавальний досвід особистості на мовному та домовному рівнях, неспоріднений з лінгвістичною сутністю, це – система знань, поглядів про світ. Концепти є складовими концептуальної системи, які формуються у процесі пізнання світу та відображають інформацію про нього. [9, с. 93].

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Лінгвістичні дослідження є надзвичайно цінними і актуальними як у практичному так і в теоретичному мовознавстві. Про це свідчить величезна кількість праць, які обіймають різні рівні мови у вітчизняних (О. С. Кубрякова, А. П. Мартинюк, О. І. Морозова, І. С. Шевченко, В. І. Карасик, А. М. Приходько, Ю. С. Степанов, О. П. Воробйова, І. О. Голубовська, Л. М. Горянова, М. В. Піменова, О. Г. Тараненко, С. Г. Воркачов) і зарубіжних (Э. Ф. Скороходько, Р. Джекендофф, М. Джонсон, Дж. Лакофф, Р. Лангакер, Дж. Міллер, Ч. Філмор, С. Н. Brown, L. Coleman, G. Harman, R. Jackendoff, G. Lakoff, P. B. Baltes, E. Goldberg, R. J. Sternberg, Ch. W. Mills) працях науковців.

В основі сучасної когнітивної лінгвістики є ідея про концептуальну природу мислення людини, як вона пізнає дійсність. Сучасна когнітивна лінгвістика вивчає про організацію світу, а саме про створення його концептуальної картини. В мозку кожної особистості відображаються ментальні репрезентації, завдяки чому зберігається зв'язок зі світом та твориться власна мовна картина світу, представлена словами. За допомогою мозку бачимо, як світ впорядкований у свідомості людини, як людина сприймає цей світ, звуки, смаки, закони та явища природи, час. Отже, людина сприймає світ саме так, як його здатен сприйняти мозок і який можна описати тільки за допомогою мови й мовлення. Насправді, все сприйняття являється мовною картиною світу [1, с. 30]. На думку О. Кубрякової категоризація є саме тим механізмом, що об'єднує інформацію, впроваджує в механізми мислення та зв'язана з усіма когнітивними системами й операціями (порівнянням, ототожненням, аналогією). Категоризація – це результат когнітивної діяльності особистості, підсумок класифікації оточуючого середовища, та виокремлення окремих одиниць у поданій класифікації, підсумком зазначеної діяльності є формування певної категорії, що уможливає спостерігати за світом в основних особливостях його буття та функціонування [6, с. 307]. Основним поняттям когнітивної лінгвістики разом із “категоризацією” являється і “концептуалізація”, за допомогою якої утворюється система концептів у людській свідомості та свідомості оточуючого суспільства. Оскільки,

семантичний простір мови твориться, завдяки, концептам про дійсність та всесвіт.

Селіванова О. О. зазначає, що концептуальна система збирає інформацію різними шляхами: органами чуття, у результаті осмислення, за допомогою інтуїції, чи функційним континуумом, завдяки, взаємодії різноманітних пізнавальних механізмів, яка поступає в мовній і невербальній формі. Саме концепт являється результатом процесів концептуалізації та категоризації світу, які взаємодіють між собою і є інформаційною структурою свідомості, різноsubstrатною за засобом формування та пред'явлення пізнання про певні речі та явища [3, с. 120]. Красних В. В. вважає, концепт як глибинний смисл пізнання. Селіванова О. О. міркує про сутність концепту, зазначаючи, що концепт – конденсоване утілення змісту тексту. Різноманітність трактувань визначення концепту підкріплюється різними науковими підходами. На думку Карасика В. І. існує лінгвокогнітивний і лінгвокультурологічний способи вивчення концепту [6, с. 125]. Лінгвокогнітивний підхід представляє напрям, що веде від індивідуальної свідомості до культури (Кубрякова О. С., Попова З. Д., Дем'янков В. З., Стернін І. А. та ін.). Лінгвокультурологічний – напрям спрямований на отримання знань від культури до свідомості (Воркачов С. Г., Карасик В. І., Слишкін Г. Г. та інші). Серед лінгвістів не існує єдиної думки щодо визначення поняття концепту. За міркуваннями Селіванової О. О. кожен з двох підходів заслуговують на когнітивне визнання. Вона виділяє чотири аспекти щодо значення концепту: логіко-семантичний, де концепт ототожнюється зі значенням; логіко-філософський, де концепт пов'язаний з поняттям; інтегративний, в цьому аспекті концепт являється інформаційною структурою свідомості залежно від способів отримання інформації; психологічний, цей аспект базується на ідеї О. Потебні про “трирівневу структуру слова”: внутрішня форма, зовнішня і зміст). Поділяємо думку Селіванової О. О. про те, що концепт виступає інформаційною різноsubstrатною структурою свідомості, у деякій мірі є організованою одиницею пам'яті, яка включає в себе сукупність одержаних знань про об'єкт пізнання, вербальних і невербальних, які взаємодіючи з позасвідомим, отримуються, завдяки, взаємодії п'яти психічних функцій свідомості [4, с. 9]. Воркачов С. Г. зазначає, що концепт є одиницею колективної свідомості, яка має мовне вираження та направляє до вищих духовних цінностей [11, с. 40]. Поділяючи думку Серебрянської І. М. вважаємо концепт одиницею свідомості словесно

вираженою, збагаченою культурним змістом та індивідуальним сприйняттям, що відтворюється у мові, маючи деякий набір слів і у контексті, відтворюють основні етапи розвитку будь-якої мови [7, с. 208]. На думку Лихачова, концепт у когнітивній лінгвістиці представлений як індивідуальна сутність, на відміну від колективного, словниково-закріпленого значення.

Постановка завдання. Мета нашого дослідження полягає у вивченні та дослідженні лінгвістичного аспекту концепту *Розумова діяльність* в англійській мові. Дана мета звертає нашу увагу на наступні **завдання**: виявити значення поняття “концепт” та розглянути різноманітні аспекти концептів, зокрема концептів *Розумової діяльності*. Завдяки виконанню поданих завдань досягнемо поставленої мети.

Виклад основного матеріалу. В лексичі відбиті процеси, які здійснюються у навколишньому середовищі, у суспільній реальності у результаті осмислення їх суспільством. Проблеми лінгвістичного вивчення лексичного пласта мови спричиняють велику зацікавленість. Своєрідність національного світосприйняття відображається добре у лексичі. Саме контрастивне опрацювання лексичної семантики дає більше користі, ніж порівняльний аналіз інших аспектів мови.

У лінгвістичному аспекті набуває великого значення віддзеркалення найбільш повного опису мовних одиниць, тому, що свідомість у того, хто вивчає іноземну мову має диференціювати слова вільно. Дуже актуальним є лінгвістичне вивчення лексичного складу мови. Дані мови використовуємо тому, що актуальність їх лінгвістичного вивчення постійно зростає, через поширення мови з різноманітними її типами. Англійська мова має велике значення для міжмовних контактів і міжнародних стосунків, оскільки постійно розширюється у світі. Виконуючи дане дослідження маємо можливість безмежно поглибити вивчення лексико-семантичної системи сучасної англійської мови та значно поповнити аналіз словникового запасу досліджуваної мови. В. фон Гумбольдт був одним із перших, хто звернув свою увагу на необхідність зіставного вивчення мов. Він зазначив, що “різні мови – це не різні позначення того самого предмету; це різне бачення і відображення його... Будь-яка мова, позначаючи окремі предмети, насправді творить: вона формує для народу, який є її носієм, картину світу”. Ці судження особливо актуальні у наші часи. Лінгвістичне дослідження мовних картин світу дозволяє збагнути свою мову, самих себе і своє бачення світу, а не тільки вивчити інші лінгвокультури.

Мова відіграє важливу роль у нашому житті. Вона творить мисленнєву картину світу, накладає свій відбиток на розуміння, вносить свої корективи. Думки відтворюють у нашій свідомості картину світу, мовна картина світу не повністю співпадає з першою. Оскільки лінгвістична картина варіюється від мови до мови, отже не є єдиним для всіх мов і механізм мовного вираження, тому, що кожна мова інтерпретує навколишній світ за національними концептуально-структурними канонами [8, с. 34]. Мовна картина світу – це спосіб відбиття реальності у свідомості людини, що полягає у сприйнятті цієї реальності крізь призму мовних та культурно-національних особливостей, притаманних певному мовному колективу. Будується картина світу на сприйнятті і мисленні людини, на відчуттях і уявленнях, диктує систему цінностей, які впливають на формування і узгальнення понять та норми поведінки [9, с. 93].

Завдяки міжмовному порівнянню можна найефективніше дослідити істотні ознаки, які є притаманними самостійним мовним культурам, також визначити спільне, специфічне і відмінне в мовах. Вивчаючи лінгвістичне значення мов можна визначити національну культурну специфіку сегментування світу, завдяки цьому можна охарактеризувати універсальні категорії у мовах світу, тому, що “загальна система мов при поступовості переходів від одного сегмента до іншого позначає єдине ціле”. Спостерігаємо за лексико-семантичними системами, які зводяться до специфіки членування світу, який пізнається у різний спосіб.

Лексичні системи є культурно-детерміновані і особливі, втілені у різних мовах. Кожна мова відтворює досвід певної культури, оскільки мова – це частина культури, а культура є частиною мови [11, с. 41]. Мова і культура не бувають розрізненими, вони є взаємопов’язані і обопільно переплітаються найскладнішими способами. Обидва ці поняття показують свій спосіб мислення, пізнання світу, поведінки [5, с. 92]. Саме в мові відтворено і особливості культури і своєрідність національного характеру її носіїв.

Мовна картина світу є картиною з життя носіїв кожної окремої мови та й будь-якої мови загалом, міцно пов’язаною з культурними надбаннями, сучасним життям народу та його історією. Тому мова є формою реєстрації національно-культурної спадщини. Мовна картина відображає не тільки сам по собі образ світу, вона нотує правила поведінки особистості в світі, пропонує стереотипи сприйняття. Саме в мові можна побачити накопичений досвід людства національно-куль-

турних цінностей [5, с. 67]. За допомогою мови особистість розпізнає саму себе і показує свою сутність, тому, що мова є дефініцією культурно-національної унікальності етносу і відображенням мудрості в ході історичного розвитку нації [2, с. 84]. Мовні одиниці асоціюються з елементом дійсності та відображаються чіткою знаковою системою, щоб відтворити і показати деякі реалії (звичаї, предмети, функції, фактори поведінки) [7, с. 117].

Мова присвячує концептуальній моделі світу своє людське – антропоцентричне пояснення, адже мова стає визначальною у добу нової антропологічної філософії. Національна мова сприймається як засіб лінгвокультурологічного осмислення людської культури, тому, що мова – це відбиток досвіду в формі знання [1, с. 29]. Також мову розглядаємо як “скарбницю” результатів пізнання світу і як знаряддя його когніції [2, с. 113].

У когнітивній лінгвістиці мова розглядається як складова людського розуму, яка є тісно пов’язаною з мисленням, пам’яттю, сприйняттям особистості та іншими когнітивними структурами [10, с. 206]. Завдяки когнітивній лінгвістиці у контрастивних дослідженнях використовується метод концептуального аналізу. Українські концепти зіставляються з концептами інших мов [8, с. 35]. Концепти мають свій національний культурний заряд, це виражено менталітетом народу в рамках якого вони діють і позначається на рівні диференційних ознак. Концепти в основному позначаються значеннями лексем мовних картин світу. Саме когнітивна чи культурна пам’ять слова – смислові характеристики мовного знаку, пов’язані з його національним менталітетом та системою духовних цінностей носіїв мови є вагомою складовою частиною семантики концепту [3, с. 119]. Лексико-семантичні мікροструктури, здебільшого, перетинаються, ніж збігаються, насамперед ключові, якими б близькими вони не вважалися [9, с. 93]. Когнітивна лінгвістика, як самостійний напрям мовознавства поєднує в собі усі отримані раніше знання та підсумовує ці знання на новітньому, пояснювальному рівні [11, с. 40]. Когнітивна лінгвістика разом з когнітивною психологією, нейрофізіологією, логічним аналізом мови та теорією штучного інтелекту досліджують один і той самий предмет для всіх, а саме, когніцію. Предметом когнітивної лінгвістики вважають відображення функції мови в осмисленні та пізнанні світу, здійснення концептуалізації та категоризації світу, зв’язок між мовними та концептуальними системами,

також, співвідношення між собою картин світу. [7, с. 153]. Вивчаючи мовну семантику маємо доступ до галузі концептології. Когнітологія виражає імпліцитні зв'язки, які є скритими у глибинності текстів і, завдяки, лінгвістиці проникає у зміст тексту.

Висновки. Когнітивні концепти характеризуються відсутністю ціннісного елемента. За допомогою цього елемента формуються цінності суспільства, тому він і є структурою свідомості. «Концепт розпорочений у мовних знаках, які його об'єктивують. Відновлюючи структуру концепту, маємо вивчити весь мовний корпус, де представлено концепт». Когнітивна лінгвістика, як самостійний напрям поєднує в собі усі отримані раніше знання та підсумовує ці знання на новітньому, пояснювальному рівні. Когнітивна лінгвістика разом з когнітивною психологією,

нейрофізіологією, логічним аналізом мови та теорією штучного інтелекту досліджують один і той самий предмет для всіх, а саме, когніцію.

Можемо зробити певні висновки аналізуючи наше дослідження. Досліджуючи лінгвістичний аспект концепту Розумова діяльність вивчаємо більшу глибину мовних одиниць даного концепту. За допомогою глибинного аналізу мовних одиниць концепту *розумова діяльність* обширніше описуємо його природу.

Приділяючи нашу увагу концептам *розумової діяльності* відображаємо лексичне наповнення поданих концептів.

Отже, за допомогою численних досліджень науковців у своїх працях поняття “концепт”, звертаємо увагу на подальші перспективи та розвиток у вивченні концептів, насамперед, концептів розумової діяльності та їхнє лексичне наповнення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бєлова А. Д. Категоризація та концептуалізація знання в теоретичній та прикладній лінгвістиці. Лінгвістика XXI століття. 2008. С. 26 – 36.
2. Болдырев Н. Н. Когнитивная семантика : курс лекций / Упоряд. Болдырев Н. Н. Тамбов, 2001. 123 с.
3. Бушев А. Б. Лингвокультурные универсалии, концепты, понятия. Феноменология концептологии. 2021. № 2. С. 117 – 122.
4. Воркачев С. Г. Концепт как «зонтиковый термин». Язык, сознание, коммуникация. 2003. Вып. 24. С. 5 – 12.
5. Кагановська О. М. Текстові концепти художньої прози (на матеріалі французької романістики середини ХХ сторіччя) : монографія. Київ : Вид. центр КНЛУ, 2002. 292 с.
6. Карасик В. И. Языковой круг: личность, концепты, дискурс. Москва : Гнозис, 2004. 560 с.
7. Маслова В. А. Когнитивная лингвистика : учебное пособие. Минск : ТетраСистемс, 2008. 272 с.
8. Никонова В. Г. Художественный концепт как система систем. Романо-германська філологія. 2006. Вип. 49, № 726. С. 33–41.
9. Плотнікова Н. В. Поняття «Концептосфера» та «Концепт» у сучасній лінгвістиці. Філологія. Соціальні комунікації. 2020. Том 31. С. 91 – 96.
10. Приходько А. Н. Концепты и концептосистемы : монография. Днепрпетровск : Издатель Белая Е. А., 2013. 306 с.
11. Сергиенко Н. А. Сопоставительная когнитивная лингвокультурология как новое научное направление в современной лингвистике. Политическая лингвистика. 2019. № 6. С. 37 – 43.